

**ИЗМЕРЕНИЯ НА ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКОТО
ПАРТНЬОРСТВО И ВЛИЯНИЕТО МУ
ВЪРХУ БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор” по научна специалност
„Световно стопанство и международни икономически отношения”

Докторант:
Десислава Митева

Научен ръководител:
Проф. д-р ик.н. Таня Горчева

С В И Щ О В

2018

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита, по реда на Закона за развитие на академичния състав в Република България, от катедра „Международни икономически отношения” при Стопанска академия „Д. А. Ценов”, гр. Свищов.

Авторът е докторант в редовна форма на обучение към катедра „Международни икономически отношения” при Стопанска академия „Д. А. Ценов”, гр. Свищов.

Дисертационният труд е в обем от 193 стандартни страници. В структурно отношение е изграден от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература – общо 122 източника. В подкрепа на изложеното са включени 31 таблици и 28 фигури. Приложенията са 11 на брой в обем от 12 страници.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 14 декември 2018 г. от 13.00 часа в Заседателна зала Ректорат при Стопанска академия „Д. А. Ценов”, гр. Свищов.

Материалите по защитата са на разположение на интересувашите се в отдел „Докторантура и академично развитие” при Стопанска академия „Д. А. Ценов”, гр. Свищов.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	4
1. АКТУАЛНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	4
2. ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	5
3. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ТЕЗА.....	5
4. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	5
5. МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.....	6
6. ОГРАНИЧИТЕЛНИ УСЛОВИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.....	6
II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	7
III. СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	9
ВЪВЕДЕНИЕ	9
ГЛАВА ПЪРВА	9
ГЛАВА ВТОРА	15
ГЛАВА ТРЕТА	25
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	29
IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	32
V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	33
VI. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ.....	35

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

Икономическата интеграция е тема, широко разисквана в специализираната и популярната литература, която във всеки отделен етап от развитието на икономическите отношения в света се проявява по различен начин. Съвременният процес на интеграция може да се разглежда в редица аспекти и да се проследява в различен обхват, което търпи доста интерпретации, но не може да се отрече, че голяма част от случващото се днес в света на икономиката е под влияние на глобализацията. В съвременното икономическо пространство се наблюдава и процес на регионализация, чието проявление започва през 50-те и 60-те години на XX век. Процесите на глобализация и регионализация, протичащи паралелно, засягат както Европа и Северна Америка; както развитите, така и развиващите се страни.

Актуалността на изследваната тема се налага от една страна поради историческата обусловеност на Стария континент като централна фигура в стопанското развитие на света, а от друга страна от значимостта и влиянието, които САЩ има като световен икономически лидер. Пътят на икономическа интеграция в по-новата история е свързан с ролята, която Европейския съюз и Съединените американски щати постигат чрез изработване на правила, по които да се осъществяват активни процеси на международна търговия и инвестиции. Така те се превръщат в едни от най-големите международни търговски центрове, а икономиките, разположени около тях – в осъществяващи динамични търговски отношения помежду си.

Все по-нарастващият търговски оборот, протичащ през Атлантика, и желанието на всеки един от тях да постигане по-голяма ефективност и конкурентоспособност пред останалите значими икономически фигури в света създават условия двете икономики да търсят вариант, за да направят промяна в световния ред. Усилията им са в посока за постигане на *мегарегионално* пазарно пространство, простиращо се от най-източната граница на ЕС до най-западната граница на САЩ, което да създаде най-амбициозната зона за свободна търговия, постигана до момента. Независимо от сегашния мораториум върху споразумението анализи за евентуалните ефекти от споразумението за трансатлантическо и инвестиционно партньорство продължават да се правят както от европейски и американски правителствени организации, така и от независими икономически анализатори. Това е аргумент, който определя значимостта

на темата и за българската икономика. Като част от състава на утвърдена и авторитетна интеграционна общност, каквато е ЕС, България може да извлича допълнителни изгоди от функционирането на подобни търговски споразумения, тъй като очакваната икономическа синергия в тези случаи превъзхожда синергията от директните отношения, действащи на двустранен принцип.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследване са регионалните търговски споразумения от нов тип, а именно *мегарегионално* търговско споразумение, въз основа на което се оптимизира търговската регионална интеграция между ЕС и САЩ.

Предмет на изследване са търговските аспекти от постигането на мегарегионално споразумение за търговия между ЕС и САЩ и тяхното въздействие върху българската икономика.

3. Изследователска теза

Основната теза на дисертационния труд гласи, че развитието на интеграционните процеси показва нужда от създаване на нов тип обединения между големите по мащаб икономики. Създаването на мегарегионално споразумение, между ЕС и САЩ, ще ускори процеса на либерализация и ще генерира по-големи позитивни ефекти за отделните икономики, фирми, потребители, в т. ч. и българските.

4. Цел и задачи на дисертационния труд

В хода на самото изследване в обсега на целеполагането *главната цел се фокусира върху следните аспекти:*

- ✓ разкриване на регионалната обусловеност между ЕС и САЩ, която може да се оптимизира на основата на нов тип организиране на стокообмена между тях;
- ✓ представяне на възможността за задълбочаване на регионалната взаимосвързаност между трансатлантическите икономики на основата на мегарегионално пространство, което променя съвременната представа за търговска либерализация.

Следвайки така формулираните цел, обект, предмет и теза, са обособени следните *задачи* и е развита аналогична структура на дисертационния труд:

Първо: да се проследят формите на регионална икономическа интеграция в пазарното пространство на Европа и Северна Америка чрез критичен преглед на

теорията за възникване и развитие на икономическата интеграция, с което да се обоснове необходимостта от преминаването към нова форма на регионално търговско сътрудничество.

Второ: да се опише ролята и значението на САЩ и ЕС като основни фигури в съвременния международен стокообмен, с което да се изведат възможностите за новите форми на разширяване на търговската либерализация на основата и с инструментариума на регионалната интеграция, основана на мегарегионално споразумение от нов тип.

Трето: да се анализира същността и структура на Трансатлантическата зона за свободна търговия между САЩ и ЕС, за да се очертаят възможностите за търговски изгоди и/или заплахи за участниците.

Четвърто: да се изведат очакваните промени в търговския профил на България под въздействие на Трансатлантическото търговско и инвестиционно партньорство, въз основа на което да се обобщят и аргументират основните изводи от изследването.

5. Методология на изследването

В *обхвата* на научно-методологическата постановка на *теоретичния фундамент* на настоящото изследване се използват *универсални методи* като анализа и синтеза, дидактичния анализ, сравнителния, типологичния и ретроспективния анализ. В аналитичната част на изследването са залегнали редица *специализирани методи*. В емпиричната част на разработката се използват методи, основани на изготвянето на сценарии, които позволяват прилагането на статистически и иконометрични анализи, базирани на конкретни системи от икономически показатели. В рамките на *специализираните методи* в частност се използват редица конкретни методики и техники.

6. Ограничителни условия на изследването

Поради широкообхватния характер на темата, както и на самото търговско споразумение, *ограничаваме изследването в рамките на* изследване на търговията със стоки и ефектите от тарифните бариери. Вследствие на това ще бъдат анализирани ефектите от споразумението въз основа на търговските потоци между двата регион.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В *структурен план* дисертационния труд се състои от въведение (7 страници), изложение, представено в три глави (155 страници), заключение (4 страници), списък с използвана литература (8 страници) и приложения (12 страници).

Структурата на разработката е изградена по следния начин:

СПИСЪК С ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

СПИСЪК С ИЗПОЛЗВАНИТЕ ФИГУРИ

СПИСЪК С ИЗПОЛЗВАНИТЕ ТАБЛИЦИ

Въведение

Глава първа

СЪЩНОСТ НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА РЕЛАЦИЯТА – „ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ-САЩ“

1. ПОДХОДИ И ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПРИ РАЗКРИВАНЕ СЪЩНОСТТА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ

2. РЕТРОСПЕКЦИЯ НА РАЗВИТИЕТО И ПРОЯВЛЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИТЕ ФОРМИ НА СЪТРУДНИЧЕСТВО

3. ФОРМИ НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ В ПАЗАРНОТО ПРОСТРАНСТВО НА ЕВРОПА И НА СЕВЕРНА АМЕРИКА

3.1. Регионалната икономическа интеграция в контекста на пазарното пространство на Европа

3.2. Регионалната икономическа интеграция в контекста на пазарното пространство на Северна Америка

Глава втора

СЕМАНТИЧНИ ДЕСКРИПТОРИ НА ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ

1. РЕГИОНАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО И ТЪРГОВСКА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ В МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ

- 1.1.Обусловеност между регионалното сътрудничество и търговската либерализация в международната търговия
- 1.2.Състояние на съвременната международната търговия
- 1.3.Икономически отношения между ЕС и САЩ
- 2.ОБХВАТ И СЪДЪРЖАНИЕ НА СПОРАЗУМЕНИЕТО ЗА ТТИП
- 3.ТЪРГОВСКИ ЕФЕКТИ ОТ СПОРАЗУМЕНИЕТО ЗА ТТИП

Глава трета

ТЪРГОВСКИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ТТИП ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

- 1.МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА БЪЛГАРИЯ, СТИМУЛИРАЩИ ТЪРГОВСКИЯ СТОКООБМЕН СЪС САЩ
- 2.СЪСТОЯНИЕ НА СТОКООБМЕНА МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И САЩ С ОГЛЕД ВЛИЯНИЕТО НА ТТИП
 - 2.1.Структура и динамика на българския износ към САЩ
 - 2.2.Структура и динамика на американския внос към България
- 3.ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА СПОРАЗУМЕНИЕТО ЗА ТТИП ВЪРХУ ВЪНШНОТЪРГОВСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И САЩ

Заклучение

Използвана литература

Приложения

III. СИНТЕЗИРАНО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведение

В уводната част се извежда общата постановка на изследователската тема, като се очертават рамките за научния анализ, степента на разработеност на проблемите и се разкрива актуалността на разработката. Последователно се дефинират обектът, предметът и изследователската теза на дисертацията, формулира се целта на разработката, поставят се конкретни задачи за изпълнение и се посочват методологията и ограничителните условия на изследването.

Глава първа

СЪЩНОСТ НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИЧЕСКА ИНТЕГРАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА РЕЛАЦИЯТА „ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ – САЩ“

В рамките на *първа глава* се изгражда теоретичният фундамент за провеждане на изследването, като се открояват основните аспекти, дефинират се и се систематизират теоретичните концепции, разкриващи същността на икономическата интеграция. Проследява се реализирането на идеята за икономическата интеграция в практиката на Европейския съюз и САЩ, подготвящи мегарегионално споразумение за търговия между тях. Водещият мотив при разработването на тази част от теорията и практиката на интеграционните процеси е да се открият постигнатите резултати, да се оценят постиженията на всяка една интеграционна система, респективно в рамките на Единния европейски вътрешен пазар и на Северноамериканската зона за свободна търговия, на чиято основа да се изведат характерните моменти при изготвянето на Трансатлантическата зона за свободна търговия.

В *първия параграф* се откроява появата и се представят редица интерпретации на понятието *регионална икономическа интеграция*. Акцентираща се върху разделението, което се прави в специализираната научна литература между икономическа и политическа теория за възникването и функционирането на регионалната икономическа интеграция. Ние обръщаме по-специално внимание на икономическата теория и нейното проявление, но няма да отречем, че политическият ѝ аспект е също така важен.

От гледна точка на времевата поява на теориите за регионалната икономическа интеграция (РИИ) се смята, че са сравнително ново направление в икономическата

наука. Първите по-значителни теоретични разработки се появяват през 50-те и 60-те години на XX век. Основа за тяхната поява са научните търсения по отношение на РИИ в Западна Европа.

Систематизирани са разбиранията за РИИ на либералната, дирижистката и структуристката школи. Описани са схващания по въпроса за РИИ на неокласическата, структуристката, дирижистката, институционалната, социално-пазарната и неолибералната пазарна теории. На тази основа се прави разграничение на понятията *регионализъм* и *регионализация*.

Вследствие на изложеното в първия параграф се стига до *обобщението*, че регионализацията е процес, но и тенденция, която води до образуване на функционално свързани региони, които се свързват посредством формиране на потоци от стоки, услуги и работна ръка, движещи се свободно в рамките на посочените региони. Икономическият ефект от регионализацията се отчита посредством степента на интензивизиране на търговията и инвестициите между участващите страни. Разликата между регионализъм и регионализация може да бъде открита най-вече от изследванията на международната политическа икономия (Fishlow, 1992) (Breslin, 2000) (Haggard, 1997), от които става ясно, че понятието „регионализъм“ се свързва в идейната основа и политическата воля за сътрудничество на основата на географската близост между националните стопанства, докато понятието „регионализация“ описва процеса, включително стъпките и средствата, за изграждане на посоченото сътрудничество. Разграничаването на двете понятия има методологично значение при извеждането на семантичните дескриптори на отделните регионални търговски споразумения.

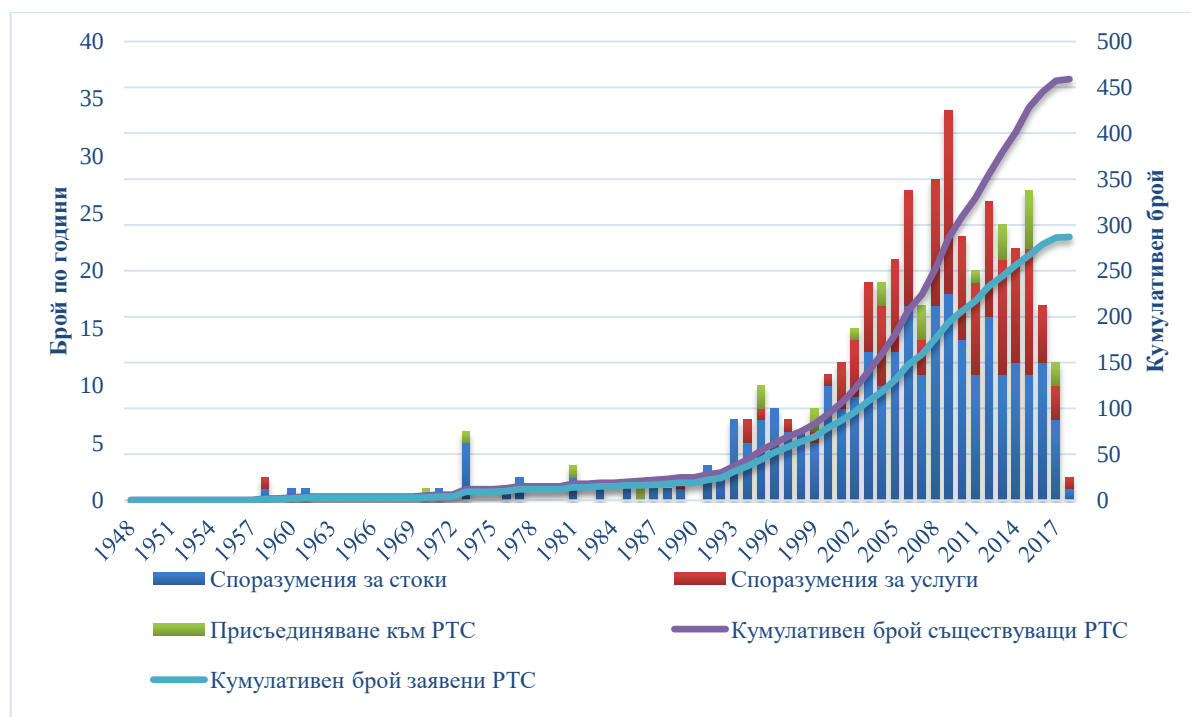
Във *втория параграф* се продължава теоретичната линия в изложението, за да се открият разбиранията за процесите на глобализация и на регионализация, като се изведат разликите между двете понятия. За тази цел се прилагат основните постановки, установени в работата на СТО, според които регионалните търговски споразумения се отличават със следното:

- те могат да бъдат реализирани и без да е необходима географска близост;
- те могат да покриват големи географски територии дори извън континенталната ограниченост;
- не е задължително да имат единен административен орган;
- част от тях се квалифицират като мулти-скаларни, тъй като някои от членовете им могат да са приобщени едновременно към различни споразумения.

Понятията интеграция и глобализация са обвързани в разработката. Регионализацията се осъществява на принципа на интеграцията¹ на държави и граждани, които осъществяват либерални политики и стратегии на основата на културни ценности, исторически традиции, пазарна интеграция, вътрешни пазари и общи и координирани политики.

Засилването на регионализацията, проявяващо се чрез създаване на регионални търговски блокове, е едно от водещите направления в международните отношения през изминалите няколко десетилетия. Всъщност всяка страна е участник в търговско споразумение², а някои страни са участници в повече от едно търговско споразумение. По този начин националните икономики обвързват икономическите си процеси и създават интегрирана система, чрез която осъществяват на практика контакт една с друга.

В исторически план, през последните 25 години, се наблюдава по-бързо увеличаване на броя на сключените регионални търговски споразумения (Фигура 1.).

Източник: СТО: <http://rtais.wto.org/UI/charts.aspx#>

Фигура 1. Еволюция на РТС в света през периода 1948-2018 г.

¹ За целите на изследването понятията „регионална икономическа интеграция“, „икономическа интеграция“ и „регионална интеграция“, въпреки разликите в географския, правно-институционалния или съдържателен характер, извеждан от различните автори, ще се използват еквивалентно.

² По данни на СТО към 2005 г. само Монголия не е била страна участник в регионално търговско споразумение. Към днешна дата Монголия е участник в РТС.

Според Ричард Болдуин (2008) тенденцията за сключване на регионални търговски съглашения е изключително устойчива и вероятно ще продължи през следващите десетилетия. А основни фигури, около които се изграждат регионални пространства, са ЕС и САЩ, както и Япония. Но в нашата разработка вниманието е поставено на взаимоотношенията между ЕС и САЩ в опита си да създадат най-голямата зона за свободна търговия, съществуваща до момента.

Направеният анализ върху развитието и проявлението на регионалните форми на сътрудничество ни води до *извода*, че формите, обхватът и степента на обвързаност в хода на създаването на регионално търговско сътрудничество през отделните периоди, разгледани в исторически план, се променят и усъвършенстват от гледна точка на прилаганите политики и средствата, но движещата сила, която стимулира икономиките да встъпят в подобен тип споразумение, е общата цел и конкретните икономически изгоди, които извличат участващите страни.

В *третия параграф* на първа глава се дава описание на проявлението на регионалната икономическа интеграция, протекла в рамките на пазарното пространство на Европа и това на Северна Америка. В *първия подпараграф* е направена ретроспекция на постигнатото до момента от Европейския съюз, като се акцентира на постиженията и начините за преодоляването на препятствията. Проследен е историческият зародиш на създаването на съюза, изброени са видовете регионални споразумения, по който е страна ЕС, представена е визията за бъдещи политики в областта на регионалното сътрудничество. В резултат от направения анализ се *налага изводът*, че анализирането на европейската икономическа интеграция в контекста на търговското сътрудничество има *две основни измерения*, които се определят от:

- ✓ направлението на търговската либерализация;
- ✓ нейния обхват;
- ✓ степента на обвързаност, определяща отвореността на националните икономики една към друга.

Първото измерение има водещо значение за страните членки в европейската интеграционна система. *Второто* измерение включва търговско сътрудничество на страните от европейската икономическа интеграционна система със страни извън посоченото регионално споразумение (Фигура 2.).

Фигура 2. Търговски споразумения на ЕС според вида и етапа на завършеност

Въз основа на направените разсъждения стигаме до *обобщението*, че европейската икономическа интеграция прилага принципа за многостранна търговска либерализация, при което развива два различни подхода:

- към страните от общността, която протича мащабно, постъпателно и всеобхватно,
- и към останалия свят, където се подхожда премерено, постепенно и предпазливо, залагайки на философията на СТО и общоприетия принцип на най-облагодетелствана нация в търговията.

Във *втория подпараграф* се засягат развитието на икономическата интеграция и постигнатите регионални обединения в обхвата на Северна Америка. Ретроспективният анализ застъпва периода, от който Съединените американски щати започват да правят опити, целящи сближаване на икономиката си с тези на съседните две страни – Канада и Мексико. Представена е хронология на събитията и кратка история, описваща ги. Представени са състоянията на търговия между САЩ и Канада и между САЩ и Мексико.

В обобщение на развитието на преговорите по пристъпване към зона за свободна търговия първо между Канада и САЩ, след това между Мексико и САЩ и образуването на НАФТА в последствие можем да кажем, че желанието на САЩ е да създаде търговско споразумение с възможно най-широк обхват, което да включва не само търговско-икономическите взаимоотношения, а и такива с инвестиционен характер, интелектуалната собственост, държавни поръчки и други разпоредби. Освен че северноамериканският континентален регионализъм се смята за втория най-добре развит след проекта за ЕС, трябва да се обърне внимание, че двете търговски пространства са различни като изпълнение и приложение на регионалния замисъл. Също трябва да се отбележи, че ЕС води по-отворена търговска политика. Характерното за нея е по-големият брой сключени споразумения и по-високата степен на отвореност към останалите търговски партньори. САЩ имат по-малък брой реализирани търговски споразумения, и имат характерния за страната протекционистичен подход.

В контекста на изложеното в първата част на дисертационния труд можем да направим следните по-важни *обобщения*:

» Всяка от разгледаните страни има конструирана търговска политика за извличане на изгоди от участието си в регионални търговски съглашения. В тази връзка ЕС има за цел да се утвърди като регионален блок, който води отворена търговска политика с останалия свят. САЩ от друга страна, има малко по-протекционистични възгледи за водените търговски отношения с останалите страни. И двете страни търсят варианти за сключване на взаимноизгодни търговски споразумения. Оттук произтича схващането, че водените политики на ЕС и САЩ имат както допирни точки, така и доста значителни различия.

» При голямата динамика в търговията и конкуренцията от страна на Китай и други бързоразвиващи се икономики тези икономики търсят ново решение за търговски предимства извън тези на СТО, за да трансформират търговските си отношения. Двете търговски сили са доминиращи и правилоопределящи по отношения на световните търговски правила, затова те не биха искали да бъдат изместени от тези им позиции.

» ЕС и САЩ са на прага и на нов етап от транснационализацията на бизнеса и като едни от най-конкурентните икономики в света търсят взаимна изгода именно от партньорството помежду си. В тази връзка опитът, който са придобили им дава

основание да пристъпят към създаване на нов начин за генериране на изгоди в международната търговия.

Глава втора

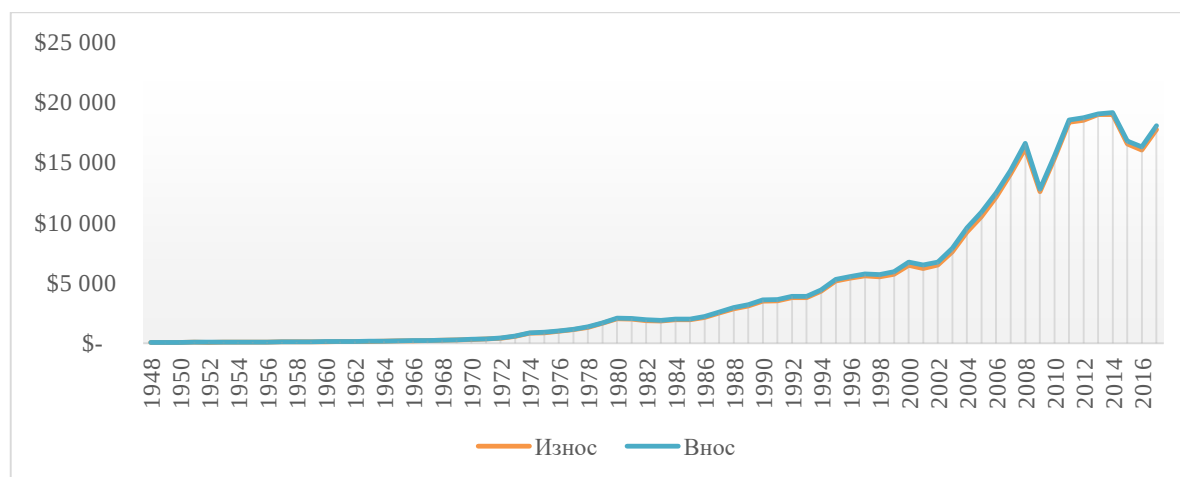
СЕМАНТИЧНИ ДЕСКРИПТОРИ НА ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ

Изложението във *втора глава* кореспондира с тази част от поставените задачи за изследване в дисертационния труд, която в логическа последователност следва да разкрие мотивите, движещите сили и предпоставките за разширяване на търговската либерализация на основата и с инструментариума на регионалната интеграция, основана на мегарегионално споразумение от нов тип между САЩ и ЕС. Ето защо анализът се насочва към разкриване и фактологично аргументиране на ролята и значението на САЩ и ЕС като основни фигури в съвременния международен стокообмен. Това протича на фона на разкриване общите тенденции в развитието на световната търговия през периода на подготовката и протичането на преговорите за оформянето на трансатлантическото споразумение. Оттук идва необходимостта да се анализира спецификата в характера и структурата на стокообмена, който осъществява по отделно САЩ и ЕС със своите търговски партньори. Те са едни от най-значимите участници в международната търговия не само заради критичната маса на стокообмена помежду им, но най-вече заради иновативната си роля, според която те задават част от съвременните тенденции в търговията. Това и налага въвеждането на понятието „семантични дескриптори“, като инструмент за разкриване не само на причините, но и на предпоставките за предприемането на преговори по такова значимо търговско споразумение, макар че това е първата важна причина. Втората причина за въвеждане на понятието се обвързва с прилагането на такъв методологичен подход, който да подпомогне разкриването на спецификата в структурата на вноса и износа на всеки един от участващите партньори, която превръща конкурентите им предимства в „разменна монета“ в хода на самите преговори.

В *първия параграф* е проследена връзката между регионалното сътрудничество и нуждата от търговска либерализация между партниращите си страни. Важна роля в определянето на правилата, по които страните участват в международната търговия е осъществена под егидата на Световната търговска организация. Именно

проблемите в областта на търговията през първите десетилетия на XX век подтикват държавите да се впуснат във все по-сложни взаимодействия и да насочат усилията си в създаване на платформа, която да улесни и регулира търговските отношения. Процесът, насочен към постигане на по-интегрирана и на по-динамична международна система за търговия, е белязан от няколко етапа, през които страните постигат определени договорености.

Резултат от проведените преговори може да се проследи в общото ниво на търговия. За периода 1948-2017 г. историята на нивото на общата търговия показва тенденция на увеличение. Наблюдава се спад през 2009 г., когато световната икономика преминава през Световната икономическа криза (2007-2009 г.). Това се отчита и на световните пазари, когато търговията се свива.

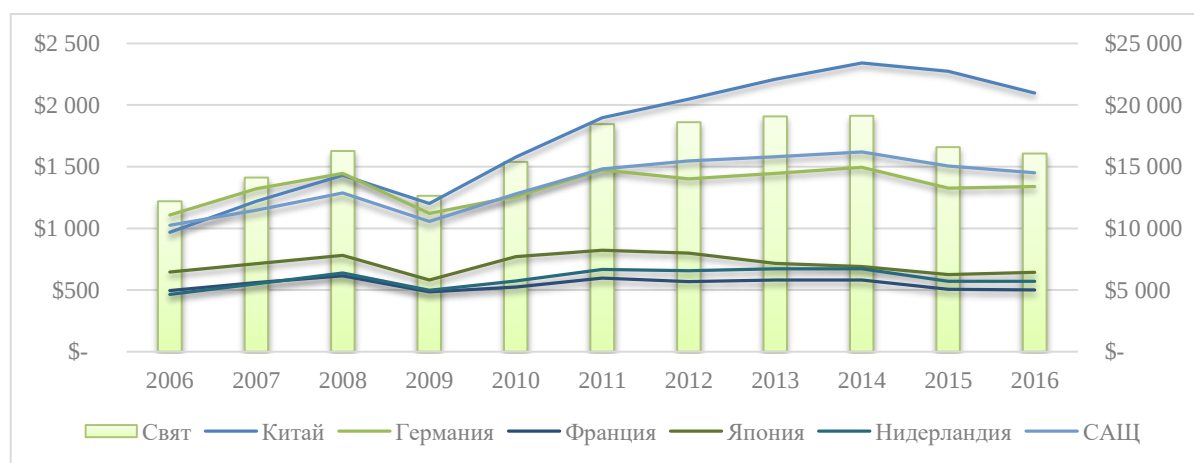
Фигура 3. Международна търговия, щат. дол.

За да се аргументира наблюдаваното на Фигура 3., е важно да се открият принципите, върху които се гради действащата търговска система, а именно:

- *Търговия без дискриминация*, която обхваща принципа на най-облагодетелстваната нация, третирането на местните и чужденците еднакво.
- *По-свободна търговия*, изградена чрез преговори.
- *Предвидима търговия и отношения* чрез свързване и прозрачност на процесите.
- *Изграждане на честна конкуренция* – за целта е необходимо да се знае, че СТО е институция, която е свързвана със „свободна търговия“, но е важно, че в нейния вид позволява използването на тарифни и в определени случаи други форми на протекционизъм.

• *Насърчаване на развитие и икономически реформи* в необходим момент за всяка страна.

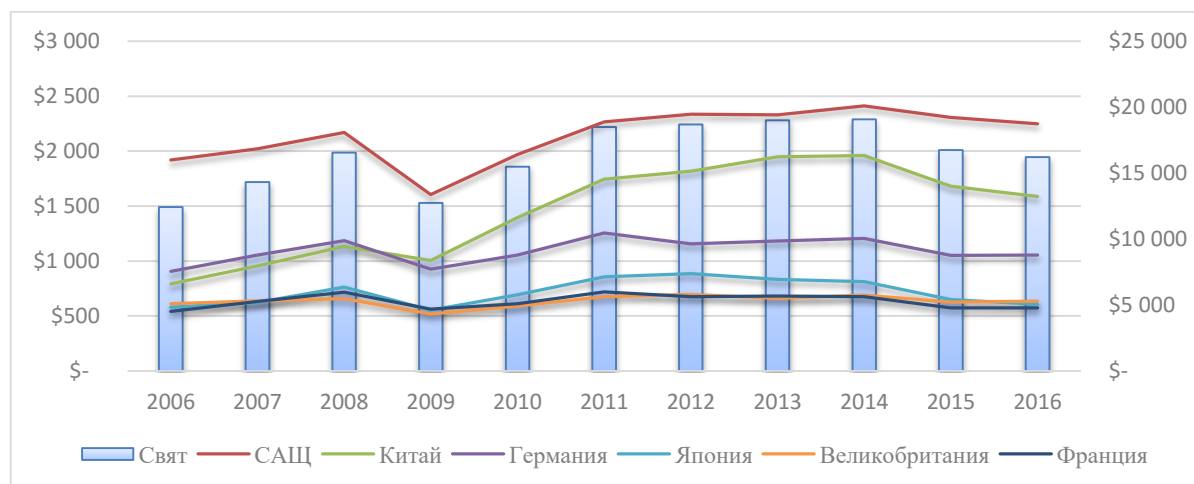
Разгърната е съвременната картина на международната търговия, като за целта е разгледан периодът от 2006 г. до 2016 г. В рамките на десетгодишния времеви отрязък се наблюдава присъствието, което е подкрепено с устойчива позиция, на лидерите в световната търговия. От Фигура 4 и от Фигура 5 се вижда, че лидерите в световната търговия за периода са Китай, Съединените американски щати, Германия, Япония и Франция.

Източник: Световна банка

<https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT?end=2016&start=2006>

Фигура 4. Водещи страни износители, трлн. долара, 2006-2016 г.

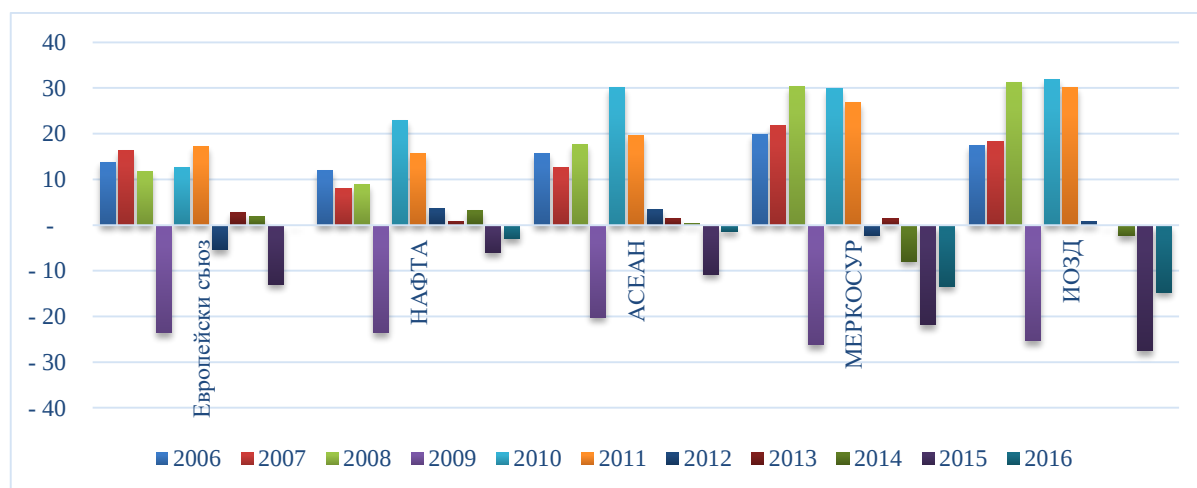
Източник: Световна банка

<https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT?end=2016&start=2006>

Фигура 5. Водещи страни вносители, трлн. долара, 2006-2016 г.

Като самостоятелни търговски играчи, лидерите при вноса и износа на стоки в световен мащаб, показват реализиран търговски стокообмен, който през 2016 г. надхвърля 38%. При анализа на двете фигури се вижда, че Китай е страната, реализирала най-голяма стойност на износа на стоки към останалия свят. САЩ заема следващата позиция по износ на стоки, следвайки Китай в световен план. САЩ е световен лидер в стойностно изражение при вноса на стоки. Разликата между двете страни е в търговския баланс, който в случая с Китай остава положителен, а при САЩ търговският баланс е отрицателен. Представители от Европейския съюз са Германия, която остава най-голям износител и вносител, следвана при износа от Нидерландия и Франция, а при вноса от Великобритания и Франция.

Търговията със стоки се случва с голям интензитет и в рамките на регионалните търговски блокове. Страните договарят регионални търговски споразумения, за да улеснят и да увеличат процеса на търгуване една с друга. В разработката погледът ни се спря на пет РТС – ЕС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР и Икономическа общност на западноафриканските държави (ИОЗД). От тези пет РТС, търговията, осъществявана в рамките на ЕС, НАФТА и АСЕАН представлява 58% от световната търговия през 2016 г. Забелязва се, че търговията през последните години остава статична или намалява (Фигура 6.).

Източник: СТО https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/wts2017_e/WTO_Chapter_05_e.pdf

Фигура 6. Обща търговия със стоки с избрани РТС

(Годишно процентно изменение)

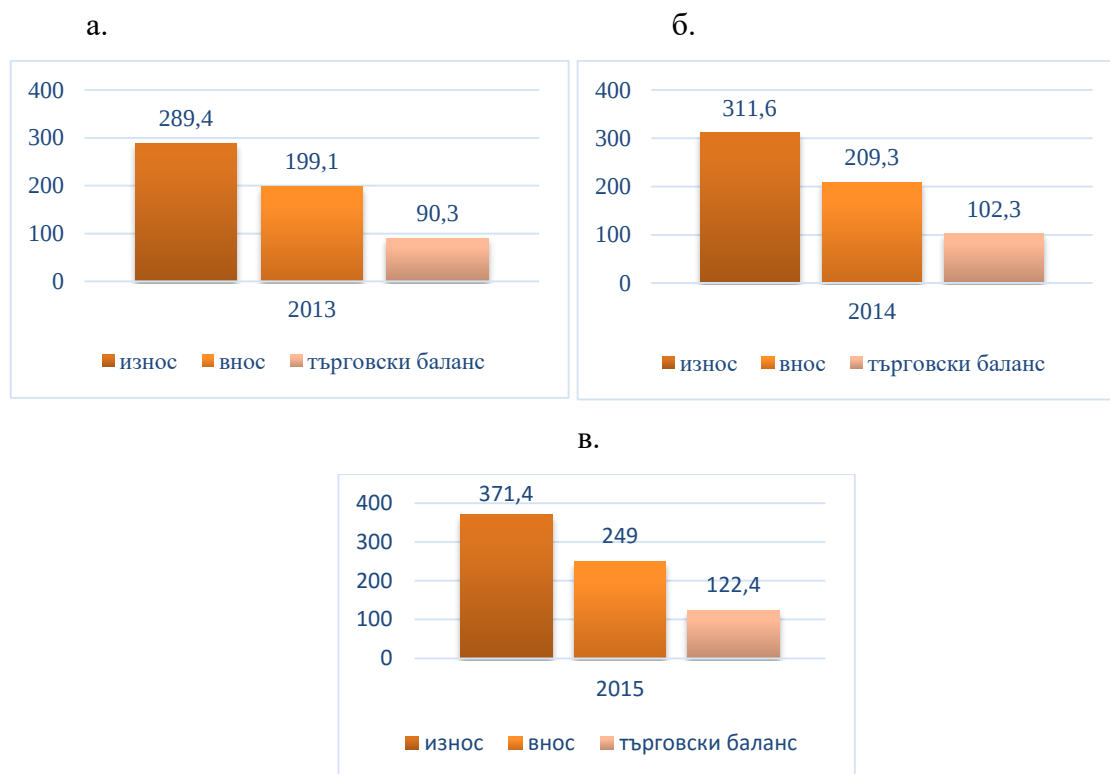
В резултат на изложените факти в разработката стигаме до извода, че в съвременната международна търговия се наблюдават *следните общи тенденции*, а именно:

- запазва се тенденцията световната търговия да нараства по-бързо от средния световен БВП, което показва нейната важност като среда за демонстриране на конкурентни предимства, добити в сферата на производството;
- международният стокообмен е силно концентриран (особено в областта на индустриалните и високотехнологичните стоки) между няколко развити и бързоразвиващи се икономики – САЩ, Япония, Германия, Франция, Великобритания и Китай, което запазва тенденцията за силна поляризация в международната търговия;
- запазва се ролята и значението на развитите индустриални икономики като хегемон в световната търговия, но заедно с това се наблюдава и все по-нарастващото значение на бързоразвиващи се икономики както в производството, така и в международната търговия;
- този факт тласка икономиките от групата на високо развитите, но и тези от групата на бързоразвиващите се да търсят нови форми за придобиване на конкурентни предимства извън установените в рамките на многостранна търговска либерализация, при което търговските споразумения от регионален характер се явяват най-привлекателни.

Основателно е да разгледаме мястото и значението на ЕС и на САЩ в световната търговия. Лидерските позиции на съюза се дължат на водена дългогодишна политика, изградени мерки и правила, чрез които той се превръща в основен актьор на световната сцена. Приоритетни за съюза са запазване на конкурентни и лидерски позиции спрямо останалите страни, задаване на нови правила, по които да се ръководят останалите страни, и осъществяване на търговия с възможно повече страни, като целта е търговията да се води чрез търговска свобода и облекчения. В тази връзка ЕС се явява страна инициатор по създаване на проект за търговия по нов начин и с един от най-големите и значими за него търговски партньори. Не без значение остава фактът, че се отдава значение на стратегическия подход от гледна точка на партньора, с когото ЕС има амбиция да заздравя връзките, да утвърди водещата търговска позиция и да не допуска доминиране на влиянието на страни от източната част на земното кълбо.

Влиянието и значението на САЩ върху глобалната търговия също не е маловажно. САЩ е ключова фигура в създаването на редица международни организации. По отношение на търговията с ЕС се забелязва, че американският износ е по-голям в сравнение с вноса, който получава от европейската страна. Това от своя

страна говори за значението, което има ЕС за САЩ като важен износен пазар (Фигура 7.).

Източник: Европейска комисия, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_111704.pdf.

Фигури 7а, б, в. Търговия на САЩ с ЕС, млрд. евро

Проследената международна ситуация дава основа да бъде обяснено иницирирането на подобен вид търговско споразумение. Погледнато по-детайлно архитектурата на бъдещото споразумение ще даде нов тласък за развитие на двустранните търговски отношения между ЕС и САЩ. Към момента са преминали петнадесет кръга по преговори за структурата и обхвата на бъдещото споразумение. Параметрите, които са заложиени включват три основни части:

- а) достъп до пазара;
- б) регулаторно сътрудничество и подобряване на бюрократичната система;
- в) адаптиране на нови правила за осъществяване на търговия и инвестиции.

Първата част, достъп до пазара, се отнася до *премахването на митата върху стоки и ограничения за услугите*, придобиване на по-добър достъп до публичните пазари и улесняване на инвестиционния процес (Фигура 8.).

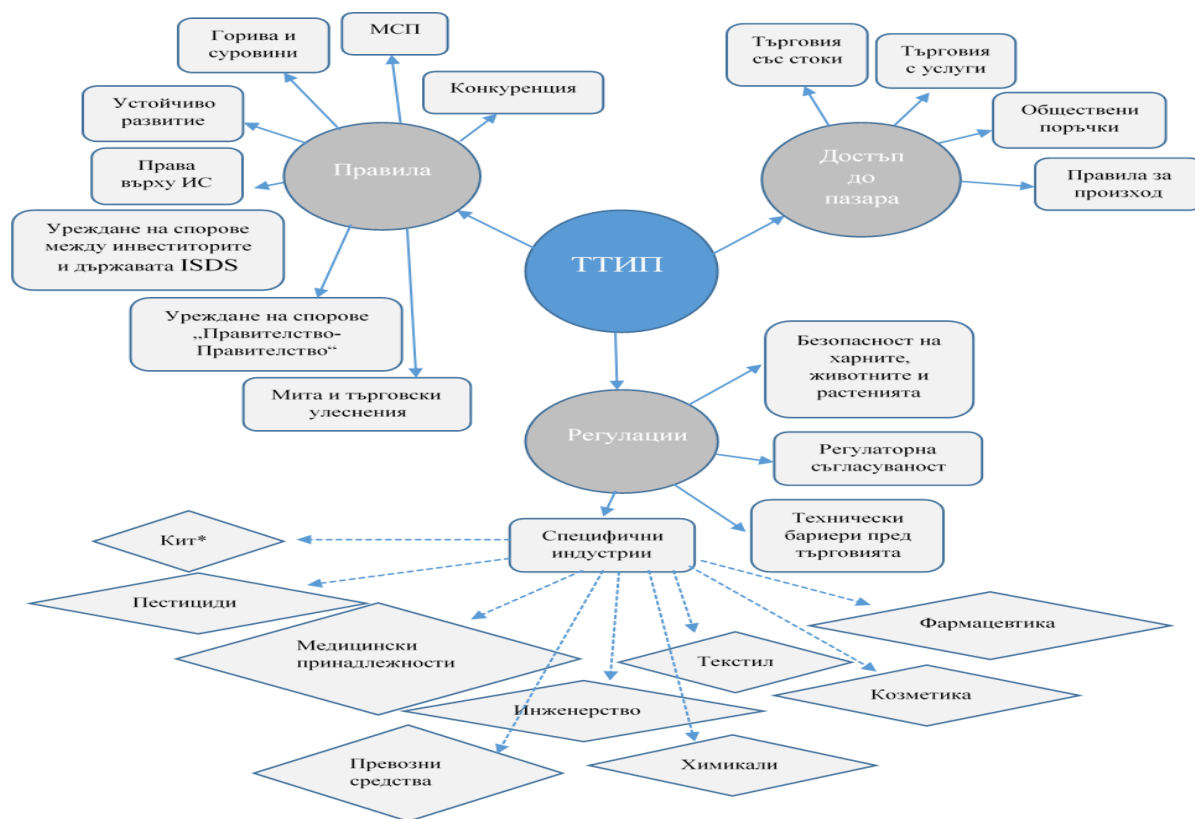
Забележка: World Bank,

<https://data.worldbank.org/indicator/TM.TAX.MRCH.SM.FN.ZS?end=2015&locations=XP-XM-EU-US-1W&start=1995>

Фигура 8. Средно ниво на тарифите, ПНОН, всички продукти

Втората част, отнасяща се до регулаторни въпроси се съсредоточава върху подобряването на съгласуваността на законодателството и сътрудничеството чрез премахване на ненужните регулаторни бариери като бюрократичното дублиране на условия. Тази част е свързана с *нетарифните бариери и наредбите*. **Третата част** от споразумението е за създаване на *нови правила*, които да улесняват и да правят по-справедливи *износ, внос и инвестиции*. Тези нови правила ще бъдат в различни области. Договорът ще съдържа и 24 глави. Всичко това, трябва да бъде одобрено от Европейската комисия като институция, представляваща ЕС и Конгреса на САЩ.

На база на изградената архитектура на проекта за споразумението за ТТИП (Фигура 9.) можем да направим паралел между досега съществуващите на практика споразумения и този нов мегарегионален вид споразумение.

Забележка: Изготвена от автора. *КИТ – Комуникационни и информационни технологии; ИС – интелектуална собственост; МСП – малки и средни предприятия.

Фигура 9. Концептуална карта на ТТИП

Това мегарегионално споразумение се отличава със своя широкообхватен характер, състоящ се от три основни части на договаряне. Амбицията за излизане извън рамката на договаряне, която лежи в основата на СТО, има за цел да създаде нов начин и ред при изработване на бъдещи търговски споразумения. За сравнение досега сме свикнали да виждаме търговски договори, работещи в ограничен обхват на области, докато сега тази практика би могла да бъде подобрена, като се обхване по-широк спектър от области на търговски отношения в едно споразумение.

В *параграф три* са изведени и обобщени резултатите от вече проведени изследвания по темата за очакваните търговски ефекти от сключването на ТТИП. В разработката са систематизирани референтни изследвания в шест групи и са посочени очакваните ефекти от ТТИП според тях. Изследването на CERP се възприема за най-надеждно, в него се прави категоризация на страните, които са потърпевши от ТТИП. Тази категоризация се основава както на географските особености, така и на съществуващите търговски отношения със САЩ. За всяка от тези групи се представят променливите БВП, заплати, износ и внос, отнасящи се за амбициозния сценарий, за

да се улесни обяснението на макроикономическите въздействия върху държавите членки на ЕС. Категоризирането на европейските страни е както следва (Таблица 1.):

1. Страни с дълбоки търговски отношения със САЩ – Белгия, Германия, Ирландия, Нидерландия, Великобритания.
2. Страни от Южна и Югозападна Европа – Франция, Гърция, Италия, Португалия, Испания.
3. Други Западни страни – Австрия, Дания, Финландия, Люксембург, Швеция.
4. Големи ЕС-13 страни – България, Чехия, Унгария, Полша, Румъния, Словакия.
5. Малки ЕС-13 страни – Хърватска, Кипър, Естония, Малта, Латвия, Литва, Словения.

Четвъртата група държави, в която попада България, е съставена от шестте по-големи държави членки, които са присъединени към ЕС от началото на XXI век: България, Чехия, Унгария, Полша, Румъния и Словакия. Въпреки че тези страни са сравнително разнообразни, общите тенденции са очевидни в техните основни стойности. Една от тенденциите е, че САЩ е по-важен партньор за износа на услуги, отколкото за износа на стоки.

Тези по-нови държави членки са на средна или под средната стойност в ЕС по отношение на очакваната промяна в БВП. Словакия и България се доближават до средната стойност за ЕС от 0,5%, но Полша и Чешката република според очакваните стойности имат само незначително увеличение на БВП.

*Таблица 1. Общ преглед на макроикономическите ефекти
за групата Големи ЕС-13 страни*

		BG	CZ	HU	PL	RO	SK
<i>Базова търговска структура</i>							
Износ на стоки към САЩ	% от общия извънобщностен износ	4.6	14.2	14.8	10.9	7.3	14.9
Износ на услуги към САЩ	% от общия извънобщностен износ	10.3	17.9	22.7	17.7	30.0	11.0
ПЧИ в САЩ	% от общите извънобщностни инвестиции	10.0	7.1	2.9	15.6	0.2	0.2
ПЧИ от САЩ	% от общите извънобщностни инвестиции	6.2	26.6	10.5	37.1	26.8	13.6

Влияние на ТТИП							
Национален доход	% изменение	0.3	0.1	0.2	0.1	0.2	0.3
БВП	% изменение	0.4	0.2	0.2	0.1	0.3	0.5
Заплати- нискоквалифицирани	% изменение	0.4	0.1	0.2	0.2	0.2	0.4
Заплати- висококвалифицирани	% изменение	0.4	0.2	0.3	0.1	0.2	0.4
Износ за САЩ	% изменение	31.3	25.9	35.8	25.7	20.3	116.4
Внос от САЩ	% изменение	73.5	54.5	34.6	31.6	35.8	41.2

Източник: Базова търговска структура – Eurostat; Влияние на ТТИП - Доклад на CERP (2013).

Бележка: Информация за търговията от 2015 г., за услугите от 2014 г., за инвестициите от 2014 г. Сценарият за ефектите от ТТИП е с прогнозна дата 2030 г.

BG-България, CZ-Чехия, HU-Унгария, PL-Полша, RO-Румъния, SK-Словакия.

В контекста на изложеното във втората част на дисертационния труд можем да направим следните по-важни *обобщения*:

» Ефектите от споразумението за ЕС се очаква да бъдат както за европейските граждани, така и за компаниите на територията на континента. Тези ефекти се изразяват в понижение на цените на продуктите; отваряне на повече работни позиции; по-лесен внос на стоки от САЩ, както и по-лесен износ на стоки за САЩ; уеднаквяване на стандарти и правила за произвежданите продукти; специални облекчение за МСП, посредством които износът за САЩ да бъде насърчен.

» Ефектите от споразумението за САЩ са отново както за гражданите, така и за американските компании. САЩ има приоритетни области на износа, които ще бъдат облекчени чрез въвеждането на новите правила за двустранна търговия. С премахването на тарифите при вноса в ЕС на приоритетни за САЩ продукти, включително иновативни и високотехнологични продукти като промишлени и електрически машини, прецизни научни инструменти и химикали и пластмаси, земеделски продукти, текстил и други продукти, ще бъдат третирани като продуктите на другите партньори на ЕС, имащи споразумения за свободна търговия – включително Чили, Мексико, Южна Корея и Южна Африка и други, които получават безмитно третиране при транспортирането им до ЕС.

» Вследствие от постигане на споразумението се очаква търговията през океана да се увеличи, което от своя страна ще донесе икономически растеж.

Глава трета

ТЪРГОВСКИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ТТИП ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

В *трета глава* на дисертационния труд се извежда емпиричната обосновка за влиянието, което би имало споразумението за ТТИП върху българската икономика. От една страна се очертава макроикономическото състояние на България и се представя мястото на страната според класацията на Световния икономически форум чрез измерване на Индекса на глобалната конкурентоспособност. От друга страна е направен анализ на структурата и на динамиката на стокообмена, протичащ между България и САЩ. Предложени са стокови групи, в които е установен потенциал за реализиране на износ, като целта е да се помогне на малките и средни предприятия при навлизане на американския пазар.

В *първи параграф* чрез направено сравнение на три избрани периода от българската икономическа история, а именно преди разпадането на СИВ (1996 г.), от предприсъединителния процес към ЕС (2006 г.) и процесите в периода на европейска интеграция (2016 г.), е установено положителното влияние, което са оказали присъединяването и интегрирането на България към съюза. Индекса на конкурентоспособността затвърждава това, като показва по-добрите позиции на страната в годините след влизането в състава на регионалното обединение. Чрез постигането на интеграция посредством участието на България в ЕС се наблюдават подобрения в развитието на износа и вноса, както и на БВП.

Тласкането на износа и вноса към по-високи нива, позволява на страната да участва по-пълноценно в международната търговия, като достига до повече пазари и изнася повече, а също така и внася повече стоки.

Що се отнася до експортните дестинации на България, те са свързани с тези на ЕС, но се наблюдават и различия по отношение на степента на значимост. За ЕС важно място на експортната карта имат САЩ, Швейцария и останалите страни в Европа, вкл. страните от ОНД. За България търгуваните нива със САЩ не са толкова големи, но американският пазар би могъл да бъде целеви пазар с потенциал за развитие. Това би могло да стане, ако се подобрят още повече макроикономическите показатели на страна и правилното функциониране на институциите; ако страната изнася повече стоки за страните от ЕС, чрез което да участва в експорта на стоки за американския пазар косвено; ако увеличи прекия износ за САЩ, защото към 2016 г. там

се реализират български стоки на стойност 418 хил. щатски долара, а потенциалът за износ се изчислява на 531,1 хил. щатски долара.³

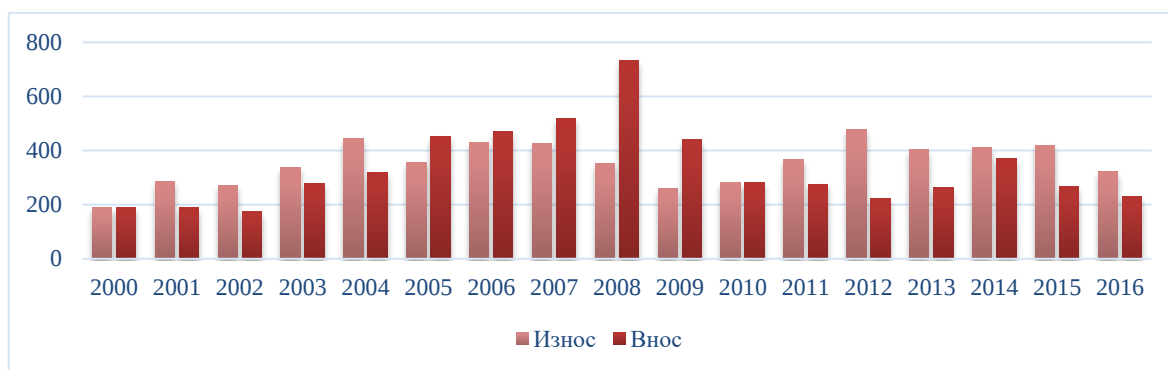
Продуктите с най-голям потенциал за износ от България към света са медните катоди, лекарствата, съставени от смесени или несмесени продукти, за продажба на дребно и семената от слънчоглед. България има най-голям капацитет за изнасяне на семена от слънчоглед. Лекарствата, състоящи се от смесени или несмесени продукти, за продажба на дребно са продуктът, който е с най-голям потенциал за търсене в света. България се е специализирала в износа на продукти на фармацевтичната индустрия, неметални минерални продукти (вкл. керамика, стъкло, благородни метали, скъпоценни камъни), селскостопански продукти и продукти на хранително-вкусовата промишленост (вкл. суровини, храни, тютюн и напитки), енергийни продукти, машини и оборудване. Страните, към които българското производство има недоразвит потенциал за износ и може да го доразвие, са представени таблично, някои от тях са Германия, Италия, Нидерландия, Китай, САЩ и др.

Във *втори параграф* чрез емпирична обосновка е представено състоянието на стокообмена между България и САЩ.

Динамичното състояние на стокообмена между България и САЩ от 2000 г. до 2016 г. е представено на Фигура 10. Фигурата показва променливи съотношения на вноса и износа през разгледания период. Линията, по която до сега разглеждаме стокообмена на България е преди членство ѝ в ЕС и след него. В тази връзка при анализа на данните ще подходим по същия начин. От 2000 г. до 2004 г. структурата е в полза на износа. От 2005 г. до 2007 г. ситуацията се променя в полза на вноса, като през целия период от 2000 г. до 2007 г. и двата показателя растат. През 2008 г. се наблюдава контраст по отношение развитието на вноса, като той се откроява значително през целия разглеждан период.

Вторият период след присъединяването на България към ЕС е белязан от доминиране на износа на стоки, като ситуацията за целия стокообмен е променлива. Търговското салдо на България в търговските си отношения със САЩ е положително и бележи търговски излишък в споменатия период. Тези параметри могат да подсказват до някаква степен защо търговският баланс на САЩ е отрицателен и е в продължителен търговски дефицит.

³ Вж.: <http://exportpotential.intracen.org/#/markets/geo-map?fromMarker=i&exporter=100&whatMarker=a&what=a&toMarker=j>

Източник: ЮНКТАД <https://comtrade.un.org/data/>

*Фигура 10. Реализиран стокообмен между България и САЩ,
2000-2016 г., хил. долара*

Реалните стоки, които образуват стокообмена между двете страни, са обвързани с начисляване на мита на входа на съответната страна. В разработката митата са изведени в три групи. В резултат на това, ако Трансатлантическото споразумение доведе до премахване на митата в търговията между САЩ и страните от ЕС, то това ще донесе положителни ефекти за над 40% от износа на България. Други 12% от износа на България за САЩ също ще спечелят от евентуалното премахване на митата за внос на стоки от ЕС в САЩ, предвид това, че в момента около 50% от износа на България за САЩ се облага с мито. Облекченията ще са значителни от гледна точка на българските износители за американския пазар и това се вижда много ясно от направения преглед на вносните тарифи на САЩ.

По същият начин стоят нещата и с вноса на американски стоки в България. Посредством ефекта от намаляването на митата при вноса на американски стоки в ЕС, защото американски производители участват във вериги на предлагането, при които ресурси и компоненти от САЩ се внасят от европейски производители, ще се насочва готовата продукция за потребление и в България. Освобождаването на стоките, внасяни в ЕС от САЩ, от мита ще увеличи потока от разнообразни продукти, което ще доведе до по-голям избор за потребителите и по-ниски цени – от една страна, заради нулевото мито, а от друга – заради по-голямата конкуренция.

В *трети параграф* се стига до логическата развръзка, която насочва анализа към гръбнака на европейската, в т.ч. на българската икономика, а именно малките и средни предприятия (МСП), които са „мостът“, по който стоките достигат до съответния пазар. МСП имат отредено място в преговорите по договаряне на ТТИП. Ако споразумението бъде сключено в бъдещ момент, тези предприятия ще оперират

на трансатлантическия пазар, това е свързано с промяна в средата, поради това се изготвят редица правила, които да подпомогнат по-плавно им адаптиране. Проучването на проблемите пред износа на МСП показва също така, че те са много по-засегнати от тарифните и нетарифните бариери в сравнение с големите предприятия. В тази връзка споразумението, което цели да освободи и облекчи търговията и инвестициите, се очаква да допринесе значително за улесняване на достъпа на европейските МСП до американския пазар, в т. ч. и на българските МСП.

През 2015 г. 28% от общата стойност на износа на ЕС към САЩ се произвежда от МСП (Таблица 2.).

Таблица 2. Брой и стойност на компаниите от ЕС, които изнасят стоки извън ЕС към САЩ според размера, 2015 г.

Показатели	1-9 работници (микро)	10-49 работници (малко)	50-249 работници (средно)	1-249 работници (МСП)	250+ работници (голямо)	Неизвестен размер*	Общ брой фирми	Дял на МСП от общия дял
<i>Брой (хил.)</i>								
Износители извън ЕС	353	191	75	619	24	147	790	78%
Износители за САЩ	65	53	31	150	14	6	169	88%
<i>Стойност (млрд. евро)</i>								
Износители извън ЕС	114	150	274	538	945	207	1 690	32%
Износители за САЩ	16	17	44	77	187	13	277	28%

Източник: Eurostat TEC database and US TEC

<http://www.oecd.org/std/its/trade-by-enterprise-characteristics.htm>

По отношение на броя, 150 хил. от 169 хил. фирми от ЕС, които изнасят за САЩ през 2015 г., са МСП, те от своя страна представляват 88% от общия брой. Тези статистически данни потвърждават, че американският пазар е една от най-важните експортни дестинации за европейските МСП.

Някои по-важни *обобщения* от представеното в третата част на дисертационния труд са:

➤ Макроикономическият анализ показва добри показатели за стабилността на нашата икономика за изминалите десет години. Независимо от положителната картина, която описват показателите за макроикономическата стабилност у нас през наблюдавания период, според анализите и оценките на редица външни наблюдатели, вкл. анализатори на Световната банка, пред българската икономика стоят няколко важни предизвикателства, чието решаване би оказало влияние върху икономическото развитие през следващия период.

➤ Стокообменът със САЩ България не показва големи количества на осъществяваната търговия. В момента митата за внос в САЩ от ЕС са като цяло ниски или нулеви и тяхното намаление/премахване би имало незначителен или дори никакъв ефект върху износа на стоки от ЕС за САЩ. Едно по-внимателно вглеждане в износа на България за САЩ и митата, които се налагат върху него, показва, че това не е точно така.

➤ Българските МСП, които се смятат за „гръбнака“ на икономиката и които осъществяват износ и внос към страни партньори от ЕС и трети страни, имат важно значение за страната, затова е необходимо да бъдат насърчени в търговските им намерения. МСП в България имат пряк достъп до ЕС, както и ЕС е техен основен търговски партньор. Именно по тази линия те имат възможността да участват в международната търговия и с останалия свят, в т. ч. САЩ.

Заклучение

Динамика в съвременната международна търговска среда поставя участниците в нея пред предизвикателства, с които те трябва да се справят, чрез нетрадиционни за СТО средства. Пред такова предизвикателство са поставени и две от най-изявените икономики в света, а именно ЕС и САЩ. Проследявайки интеграционните процеси, които са настъпили в исторически план по пътя на развитието на всяка една от двете, беше установено, че стремежът на всяка една за членство в конкретно регионално обединение е извличане на икономическа и търговска изгода, която да допринесе за стимулиране на местните производители и за повишаване на благосъстоянието като цяло. В това отношение както САЩ, така и ЕС показват положителен опит и добри резултати, фиксирайки функционирането на НАФТА и на европейската интеграционна общност. Анализът на постиженията при изграждането и действието на посочените търговски блокове показва, че търговската либерализация в тях е стигнала определен предел и че пред страните участнички се явяват нови

предизвикателства и перспективи, които очертават хоризонтите за развитие в XXI век. На фона на глобалната тенденция за диверсифициране на търговското партньорство и прилагането на нови подходи за задълбочаване на либерализацията се търсят нови възможности, чрез които да постигат оптимални условия за стокообмен и ползи от скоростния процес на технологични иновации. Така в международната търговска практика все по-често се лансират проекти за мегарегионални споразумения от нов тип. Идейният проект за създаването на Трансатлантическо търговско и инвестиционно споразумение има точно такава насоченост и включва широкообхватен набор от дейности и области на икономическо сътрудничество между САЩ и ЕС. Амбициозният характер на този вид международно икономическо сътрудничество, налага промяна в правните, социалните и икономическите договорености с международен характер, с които надгражда старите.

По тази причина във втората част на дисертационния труд се поставя акцент върху увеличаването обема на международната търговия и навлизането и в нова фаза, която се характеризира с по-голяма динамичност и нарастващо значение на конкурентните предимства, основани на колективни усилия. Тази нова фаза, в която навлиза международният стокообмен се нуждае от реструктуриране на връзките и отношенията, а заедно с това и промяна в регламентите за честна и еквивалентна по отношение на изгодите международна търговия. Това разбиране стои в основата на регламентирането на лансираното през 2013 г. Трансатлантическо търговско и инвестиционно споразумение.

Чрез него световните търговски лидери – ЕС и САЩ – имат за цел да създадат нов търговски ред, чрез появата на мегарегионално търговско споразумение. Наред с това допълнителната либерализация, която се очаква да настъпи вследствие на споразумението, може да спомогне за създаване на редица предимства в производството, търговията и транснационализацията на бизнеса, които да доведат до ограничаване размаха на все по-нарастващата търговска сила на бързоразвиващи се икономики като Китай. Широкообхватният характер на проекта за споразумения говори за амбиция, сложност и търсене на нови възможности, които или са били пропускани, или са извън обсега на многостранните преговори в рамките на СТО. Разбира се проектът му разкрива нови страни за хармонизиране на интересите на участниците в споразумението (каквито са например екологичните стандарти, стандартите за качеството и разходите за решаването на търговски арбитражи, които

пряко засягат разходите за производство, а от там и конкурентоспособността на редица групи експортни стоки), но също така поставя много въпроси и пред останалите търговски партньори в света.

В обобщение се предвижда, че предвид ефектите от споразумението върху търговията могат да очертаят два сценария. Първият от тях – по-малко амбициозен сценарий – предвижда частично либерализиране на търговията, което включва 10-процентно намаляване на търговските разходи, произтичащи от НТБ, и почти напълно премахване на митата (до 98% от сегашната ставка). Вторият сценарий – амбициозен сценарий – при него се наблюдава снижаване на 25% от разходите, произтичащи от НТБ, и пълно премахване на тарифните ограничения.

Очаква се икономиката на България като част от ЕС да бъде засегната при сключването на това споразумение. От сега е трудно да се кажат с точност какви ще са ефектите и последиците за страната ни. Търговският стокообмен между България и САЩ няма първостепенно значение нито за икономиката на САЩ, нито за нашата икономика. За мащабите на САЩ този стокообмен е незначителен. Все пак от позициите на България (като малка по мащаби икономика) интензивността и тенденцията за нарастване на обема с тази страна има по-голямо значение. Тук следва обаче да изтъкнем, че споразумението не е от голямо значение за общия обем на стокообмена, то има индиректна възможност за увеличаване на „българския дял“ в износа на европейски стоки за тази икономика. Това може да стане възможно чрез увеличаване на кооперираните доставки от български фирми за европейски производители, които произвеждат завършена продукция и я изнасят за САЩ.

В обобщение на изложеното се налага заключението, че по силата на предложеното регионално споразумение освобождаването на двустранната търговия между ЕС и САЩ от съществуващи търговски бариери би довело до увеличаване на търговския стокообмен като цяло при равни други условия. ТТИП трябва да се разглежда, на първо място, като алтернатива на зададения търговски ред от СТО до момента, и на второ място, като двигател за икономически печалби и модел за бъдещи споразумения за свободна търговия.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Основните *научни приноси*, изведени вследствие на осъщественото дисертационно изследване, могат да се представят както следва:

1. Изграден е многоаспектен теоретичен фундамент за регионалната икономическа интеграция въз основа на сравнителен анализ на съществуващи стари и нови концепции за създаване на регионални търговски споразумения.

2. Въз основа на ретроспективен анализ са проследени процесите на регионална икономическа интеграция в пазарното пространство на ЕС и в това на Северна Америка, заедно с това са изведени формите на регионална интеграция в двете пазарни пространства, в резултат на което се извеждат положителните и отрицателните ефекти на всяка от разгледаните форми.

3. Направени са анализ и синтез на обхвата и на съдържанието на споразумението за Трансатлантическо търговско и инвестиционно партньорство. Това позволи извеждане на концептуална карта на областите на договора по ТТИП. Направена е класификация на изследвания за очакваните ефекти от ТТИП, базирани на модела за изчисляване на общото равновесие и гравитационния модел. Вследствие на това са изведени сценарии, основаващи се на изследване на CERP.

4. Анализирани са структурата и динамиката на износа и вноса между България и САЩ, като е направена прогноза за бъдещото влияние на ТТИП при съобразяване на конкурентните предимства на българския износ. Направено е предложение за осъществяване на потенциален износ на конкретни стоки от българските малки и средни предприятия към американския пазар.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Статии

1. **Митева, Д.**, Перспективи и предизвикателства пред европейската икономика по отношение на трансатлантическото партньорство // Проблеми на регионалната интеграция и международния бизнес: Сборник с научни разработки, Проект №ИП8-2015: „Лаборатория за научни изследвания на докторанти в областта на световното стопанство и международните икономически отношения“, 2016 г., Свищов, с. 72-89, ISBN 978-954-23-1172-0.

2. **Митева, Д.**, Еволюционен аспект на регионалната икономическа интеграция в обхвата на Европа и Северна Америка // Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти“, 11, 2016 г., Свищов, с. 497-510, ISSN 1313-6542.

3. **Митева, Д.**, Обзорен анализ на глобалните търговски потоци по групи стоки // Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти“, том X, 2017 г., Свищов, с. 238-253, ISSN 1313-6542.

Научни доклади

1. **Митева, Д.**, Трансатлантическо търговско и инвестиционно партньорство – пътят към глобална стратегическа интеграция // Предизвикателства пред международния бизнес: Сборник с доклади на докторанти, Студентска научно-практическа конференция, 2015 г., Свищов, с. 46-54, ISBN 978-619-00-407-3, <http://mioconference.eu/>.

2. **Митева, Д.**, Влияние на трансатлантическото търговско и инвестиционно партньорство върху конкурентоспособността на българската икономика // Европейски практики и национални рефлексии в планирането: Сборник с доклади, Международна юбилейна научно-практическа конференция, II, 24-25 април 2015 г., Свищов, с. 379-387, ISBN 978-954-23-1079-2.

3. **Митева, Д.**, Интеграционният принцип в търговските отношения между ЕС и САЩ // Развитие на българската икономика – 25 години между очакванията и реалностите: Сборник с доклади, Юбилейна международна научна конференция, 20-21 ноември 2015 г., Свищов, с. 146-151, ISBN 978-954-23-1105-8.

4. **Dimitrova, D.**, The influence of trade agreements over competitiveness of the small economy – Bulgaria // Україна в процесі імплементації угоди про асоціацію з ЄС:

Збірник тез доповідей, Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів та молодих вчених, 23–24 квітня 2015 року, Тернопіль ТНЕУ, с. 8-10.

5. **Miteva, D.**, Aspects of regional economic integration within Europe and North America // Конкурентоспособность национальных экономик и регионов в контексте глобальных вызовов мировой экономики: монография, 2, Ростов-на-Дону, 2017, с. 10-14, ISBN 978-5-9275-2540-9 (Т. 2).

VI. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ

от Десислава Димитрова Митева

Във връзка с провеждането на процедура за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Световно стопанство и международни икономически отношения“ декларирам, че:

1. Резултатите и приносите в дисертационния труд на тема „Измерения на трансатлантическото партньорство и влиянието му върху българската икономика“ са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.

2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.

3. Резултатите, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

25.09.2018 г.

Гр. Свищов

Декларатор:

/Десислава Митева/